ТАРАСЮК Євгенія, *асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти Житомирський державний університет імені Івана Франка*

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС

Під спілкуванням розуміють процес встановлення і розширення контактів між людьми, що виникає у зв'язку з потребою у спільній діяльності, що включає обмін інформацією із взаємним сприйняттям і спробами впливу один на одного.

На думку Логвінової І.П., під комунікацією потрібно вважати соціально обумовлений процес передачі та сприйняття інформації в умовах міжособистісного та масового спілкування різними каналами з використанням різноманітних засобів комунікації [1].

Суб’єктами спілкування є живі істоти та люди. В принципі, спілкування властиво кожній живій істоті, але лише на рівні людини процес спілкування стає усвідомленим і пов’язаним вербальними і невербальними

діями. Людина, яка передає інформацію, називається комунікантом, а особа, яка її приймає, - приймачем.

Комунікативна сторона спілкування полягає в обміні інформацією між індивідами, що спілкуються. Розвиток комунікативних і мовленнєвих навичок – складний процес, який починається з раннього віку і впливає на розвиток багатьох інших функцій дитини та є запорукою подальшого успішного здобуття знань, умінь та навичок.

Численні дослідження ідентифікували ранні відхилення комунікативного розвитку у дітей з РАС, що розподілилися в дві категорії:

1) здатність до розподілу уваги, що проявляється у труднощах координувати увагу між людьми та об'єктами;

2) здатність використовувати символи, що стосується труднощів вивчення загальноприйнятих символьних значень та впливає на засвоєння й використання жестів, мовлення та ігрових дій [3].

Здатність до розподілу уваги у дитини починає формуватися в перші місяці життя під час активної взаємодії з найближчою людиною. Нормальна дитина природним чином набуває вміння зосереджувати увагу на соціальному партнері та на навколишніх предметах, переводити погляд з одного на інший, вчиться ділитися своїми емоціями з близькими та заражатися емоціями інших людей, розвиває здатність стежити за предметом поглядом і спрямовувати увагу на те, на що він вказує дорослого предмета.

Діти з розладом аутистичного спектра можуть мати значні труднощі з цими навичками з раннього розвитку, що може вплинути на їх здатність сприймати та розвивати експресивне мовлення. Вони є похідними від функціональних дій, таких як хапання, віддалення, а потім імітація нової поведінки з прийнятим значенням (наприклад, жести привітання та прощання, вказівка).

Перші жести і слова, які діти вчаться розуміти, мають конкретне, буквальне значення і не мають символічного спрямування. На другому році

життя у дитини починає формуватися здатність до символізації, яка передбачає заміну одного предмета іншим, що виконує ті самі функції. Це важливий етап у розвитку словникового запасу та символічної гри.

Тобто до кінця першого року життя більшість дітей без відхилень у розвитку здатні координувати увагу між людьми та предметами, спілкуватися соціально та емоційно, комунікувати за допомогою жестів і звуків із загальноприйнятим значенням, наслідувати дорослих. Проте діти з розладом аутистичного спектра можуть мати виражені відхилення в цих навичках, що характерно для цього спектру розладів.

Діти з РАС часто мають значні проблеми з розумінням мови, особливо з побудовою складних запитань. Навіть ті, хто не використовує мовлення, не намагаються компенсувати це жестами чи мімікою. Незалежно від рівня мовленнєвого розвитку людини з аутизмом притаманно невміння почати і підтримувати діалог, зберегти тему розмови цікавою для обох сторін і врахувати реакцію партнера. Ехолалія також є типовим явищем у мові при аутизмі.

Проблеми комунікації у дітей з РАС більш складні, ніж у випадку з розладами мовлення. Розлади в розвитку мовлення можуть бути найрізноманітнішими, але вони часто супроводжуються семантичними та прагматичними помилками (пов’язаними зі значенням слів і використанням мови для спілкування).

М. Шеремет вважає, що комунікативна активність складається з кількох показників, які забезпечують рівень розвитку комунікативних навичок. По-перше, це комунікативні якості, до яких належать уміння встановлювати контакт, звертатися до партнера; вміння слухати партнера; уміння розуміти і приймати іншу точку зору, відмінну від власної; уміння орієнтуватися в ситуації спілкування; уміння відбирати матеріал і правильно оформляти його у мовленні. По-друге, це комунікативні дії, що включають інтонаційне, емоційне, експресивне оформлення мовленнєвих висловлювань; вміння відчувати настрій співбесідника. По-третє, це

розмовні навички, пов'язані з достатнім словниковим запасом; засвоєння основних лексичних особливостей мови; контроль основних граматичних засобів; формування вимови звуків і складів [2].

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що діти молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра стикаються зі значними труднощами у встановленні та підтримці соціальних взаємодій. Специфіка формування комунікативних навичок у цієї категорії дітей полягає у необхідності використання індивідуальних підходів, які передбачають активне залучення до різних видів діяльності та застосування методів альтернативної комунікації для компенсації мовленнєвих порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логвінова І. П. Особливості формування невербальних засобів комунікативної діяльності у дітей дошкільного віку з розладами спектра аутизму. НПУ імені М. п. Драгоманова, 2013. 252 с.
2. Шеремет М. К. Актуальні проблеми спеціальної освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Вип.7. С. 79–81.
3. Stone F. Autism – The eighth colour of the rainbow. Learn to speak autistic. London: Jessica Kingsley Publishers, 2004. 299p.